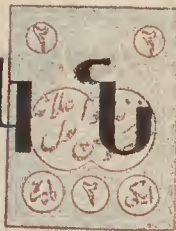

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

ԼՐԱԳԻՐ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

2. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 136 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20/3 ՄԱՐՏ 1888

1. Բիրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար 2 1/4 արծաթ մեդիս , բոլորստարութեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասը 2 դահեկան : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ դիմելու են կամ փրէնց հասցէն դրկելու են առ խմբագիրն ի Գրասուն Փարիզու Յակոբեան խան քիւ 43,44: — 5. Բիրակնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարմունք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվար նամակ կամ ո եւ է գրութիւնք չընդունուր : 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գնողին մէկ օրինակ ձրի կը տրուի :

Քրիստոսի ազդեցութիւնն աշխարհի վրայ : — Մեծն Աղեքսանդր : — Նաւագնացութիւն : — Հանգիստութիւնք ժրից մարդոյ : — Ձեան հասիկն : — Երայական մեղեդիք : — Կրօնք եւ քաղաքից : — Շիթք : — Քաղաքական : — Նոր հրատարակութիւնք :

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՎՐԱՅ

Հետեւեալն յոյժ հրահանգիչ եւ մեր ժամանակաց յարմար բանախօսութիւն մ'է որ Անգղիոյ մէջ խօսած է էլէի լորտ Եպիսկոպոսն եւ զոր թարգմանաբար կը ներկայացնեմք մեր ընթերցողաց , նոցա յատկական ուշադրութիւն հրաւիրելով առ այն :

Նիւթս ընդարձակ է , եւ ժամանակա կարճ , ուստի իմ նախաբանական խօսքերս յոյժ կարճ պիտի լինին : Կ'առաջադրեմ իմ խօսիցս հիմ բռնել միայն պատմութեան այն յայտնի իրողութիւններն որք ընդունուած են մեր աւուրց տմենէն յառաջացեալ սկեպտիկեաններէն իսկ : Թէպէտ ես ինքս սրտի մտօք կը հաւատամ բոլոր կանոնական Ս. Գրոց , եւ բոլոր նոցա ուսուցածին , չեմ ինդրեր ձեզմէ այժմ

որ ընդունիք հրաշից ճշմարտութիւնը , Առաքելոց ներշնչութիւնը , կամ չորրորդ Աւետարանի հարազատութիւնն , կամ որ եւ է ուրիշ բան մը որոյ նկատմամբ հնար է մէկուն տարակուսիլ : Աստ իբր իրողութիւն ընդունածս միայն այս է , որ մեք ունիմք պատմութեան մէջ Յիսուս Քրիստոսի ուսուցածներուն եւ կենաց ընդհանուր շրջագիծն . թէ այդ շրջագիծն կը համապատասխանէ երեք Աւետարանաց մէջ մեր կարգացածներուն : Զկայ իրապէս մէկ անհամաձայն պատմութիւն մը կամ հակասական աւանդութիւն մը ոչ նախնի Քրիստոնէից ոչ նախնի հերետիկոսաց եւ ոչ ժամանակակից հեթանոսաց մէջ , Միւսուոյնն է սա ամենուրեք : Կրնայ աւելի կատարելագործեալ լինել , առաւել դունաւորեալ , առաւել զարդարեալ մէկ պատկերին քան թէ միւսին մէջ , բայց կերպարանն եւ գծագրութիւնն անվրիպելի կերպիւ կը վերաբերի միեւնոյն Մարդոյն : Բո-

լոր կենսագրութեանց, բոլոր թղթոց, բոլոր աւանդութեանց մէջ, որք յոյժ անսովոր կերպիւ բազմաթիւ և բազմազան են, չկայ իրօք այն կարգի անհամաձայնութիւն մը զոր կը տեսնեմք Սոկրատեսի կենաց այն երկու նկարագրութեանց մէջ որոց մին կը դժէ նորա աշակերտն Քսենոփոն, և միւսն նորա առաւել համբաւեալ միւս աշակերտն Պլատոն : Առաջին երեք Աւետարանաց մէջ բովանդակեալ պատմութեան չեն հակառակիր չորրորդ Աւետարանն, Գործոց գիրքն, նախնի աշակերտաց թուղթերն, այն աւանդութիւնք զորս Պապիասայ նրման մարդիկ խնամով հաւաքած են դէպքերէն իբր եօթմանասուն տարիներ վերջ, յետագայ դարուց ընդհանուր հաւատքն, և կամ այն սակաւաթիւ յիշատակութիւնք որք կը գտնուին թշնամեաց և անհաւատից գրութեանց մէջ :

Ուստի պիտի խնդրեմ որ ընդունիր Մատթէոս, Մարկոս և Դուկաս Աւետարանչաց Յիսուսի վրայ մեղ աւանդած պատմութեան ընդհանուր ճշմարտութիւնն, ճիշդ ինչպէս որ պիտի ընդունէիր սովորական մարդոց վկայութիւնն, մինչեւ իսկ եթէ ոմանք ուղէին զանոնք գիւրահաւատ մարդիկ համարել :

Ա. Նախ եւ առաջ նկատեմք Քրիստոսի նկարագիրը որպէս ներկայացուած է այն մեզ : Կը համարձակուի ըսել նախապէս, թէ այն նկարագիր աշխարհին մէջ դժագորեալ վրեմ պարգութեան ամենէն կատարեալ պատկերն ի ցոյց կը բերէ : Աւետարանք շատ կը նմանի յիշողութենէ քաղուած ծանօթութեանց ի ձեռն այնպիսի մարդոց որք անձկուտ էին չկո-

րուսանել Սնձի մը պտտմութիւնն զոր ճանաչած եւ սիրած էին : Անհնար է երեւակայել նոցա ոճէն աւելի պարզ կամ աւելի պարզութեամբ հանդերձ ճարտար նկարագրութիւն մը . — աւելի անհնարին է երեւակայել նկարագիր մը որ Յիսուս Քրիստոսի նկարագրէն աւելի հեռի լինի ռամկական հռետորութենէ կամ ազդուութեան ճիգերէ : Մարդիկ եղած են որ ըսած են թէ Նա սոսկապէս առաջին կարգի քաղաքական բարեկարգիչ մ'էր, ռամկավար մը որ անսովոր անշահախնդրութիւն ցոյց կու տար : Ծըշմարտն այս է սակայն թէ իւր առանձնացեալ, անծանօթ մանկութիւնը, իւր անխռով, վեհանձն եւ հանդարտ խօսքերն թէ ոճի և թէ նկարագրի մասին ճշդիւ հակառակն են աշխարհիս մէջ լսուած ամենէն աղնիւ ռամկավարին կամ ամենէն անարատ քաղաքական առաջնորդին խօսքերուն : «Նա կը շրջէր բարիք գործելով» կը թռի թէ սա կարճանադրէ զիւր ամբողջ պատմութիւն : «Հեղ էր եւ սրտիւ խոնարհ» կը թռի թէ կը բովանդակէ զիւր բոլոր նկարագիր : Վերջին աստիճան անխոնջ կորով, վերջին աստիճան համբերատունութիւն, վերջին աստիճան գորովութիւն և քրտիր բարեմիտութիւն մեր աչքին կը զայնեն Քրիստոսի մէն մի գործոց եւ մէն մի խօսքի մէջ : Եւ սակայն չէր երեւել իւր վրայ տկարութիւն, թուլամարթութիւն և վերապականութիւն : Մանկան մը նման պարզ լինելով՝ էր նաեւ հզօրացոյց մարտիկի մը նման արիասիրտ : Կնոյմք դժբաղդը լալով արտամեղց և տառապ պելոց համար՝ նաեւ անողոք խստու-

Թեամբ Կ'ստատէր ցածաբարայներն , տնգութներն , և կեղծաւորներն : Խորհրդոյ և կենաց ամենէն անբիծ մաքրութեամբ . ունէր սակայն այնքան լայնարձակ և քաղցր համակրութեամբ լի սիրտ մը որ մարդկային սեռին անարդէներն իսկ՝ կրնային գալ տու ինքն օգնութեան և խրատու համար , և ինք երբեք չմերժեց զանոնք : Չէր խորշէր հպեւել բորոտներուն , և շարաւալից մեղաւորն իրմէն կը զատուէր նոր մարդ մը եղած , նոր սրտիւ և նոր կենօք :

Շարունակելի

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

Շարունակութիւն եւ վերջ 858 քիւ 135

Ուստի , երբ գրոյցն հասաւ յԱթէնս — քանզի զանալինն սոսկ գրոյց մ'էր այն . — Թէ Աղեքսանդր մեռած էր 'ի Բաբելոն , ամբողջ քաղաքն վերջին աստիճան աղմկալից խնդութեան մը մէջ ընկղմեցաւ : Քաղաքացիք ժողովեցան հրապարակային վայրերու մէջ , եւ շնորհաւորեցին զիրար՝ մեծ ցնծութիւն տրտայայտող անհամարութեամբ , նոքա յորդոր կը կարգային անկասկածութիւն հըռ-չակել եւ պատերազմ հրատարակել ընդդէմ Մակեդոնիոյ իսկ եւ իսկ : Նոցա խրատողներէն աւելի ուշիմներն եւ երիցադոյնք , սակայն , աւելի հանդարտ եւ խոհուն կ'երեւէին : Նոքա կը յանձնարարէին սակաւ ինչ ծանր շարժիլ , տեսնելու համար Թէ իրաւ ճշմարիտ էին առնուած լուրերն : Փոկիոն , ի մասնաւորի , որ քաղաքին նշանաւոր քաղաքագէտներէն մին էր , ջանաց հանդարտեցնել ժողովրդեան գրգռումը : « Մեզ այսքան քահալէժ ընթացքի մը մի միջք » ըսաւ նա , « Բաւական ժամանակ կայ դեռ : Եթէ Աղեքսանդր իրօք մեռեալ է այսօր , վաղն ալ եւ միւս օրն ալ մեռեալ պիտի լինի , այնպէս որ մեզ համար բաւական ժամանակ պիտի ունենամք գործել ծանրութեամբ եւ խոհականութեամբ : »

Որչափ ալ որ շատ իրաւացի էր այս տեսութիւն , իր մէջ ունէր նաեւ այնքան յանդիմանութիւն եւ հեգնութիւն որ մեծ ազդեցութիւն չըրաւ անոնց վրայ որոց ուղղեալ էր : Ժողովուրդը որոշած էր պատերազմել : Նոքա ղրկեցին գործակալներ Պեղուպոնէսի ամեն նահանգաց կազմելու համար յարձակողական եւ պաշտպանողական դաշնակցութիւն մը ընդդէմ Մակեդոնիոյ : Եւ կանչեցին զԻեմոսթենէս իւր աքսորանաց վայրէն , եւ ամեն զինուորական կարեւոր միջոցներն ձեռք առին զիւրեանց ազատութիւն հաստատելու եւ պահպանելու համար : Անտարակոյս սոցա ամենուն հետեւանքը շատ ծանրակշիռ պիտի լինէր , եթէ Աղեքսանդրի մահուան լուրը սուտ ելնէր : Բայց , բարեբաղդաբար Դեմոսթենէսի եւ Աթենացւոց համար , շուտով ստուգուեցաւ լիապէս :

Դեմոսթենէսի վերադարձն յԱթէնս աշխարհակալի մը յաղթական մուտքին կը նմանէր : Իւր ետ կանչուած ատենն նա կը բնակէր Եւգինա կղզւոյն մէջ , որ Աթէնքի հարաւ-արեւմտեան կողմն է , իբր քառասուն մղոն հեռի , Եւգինեան ծովու խորշերէն միայն մէջ : Նոքա ղըրկեցին պետական ցուկանաւ մը , ընդունելու եւ բերելու զնա ի ցամաքն : Թեւձակաց երեք նստարանօք ցուկանաւ մ'էր սա , եւ կահաւորեալ էր պետական հիւրի մը պատիւ ընելու ոճով մը : Աթէնք ծովէն բաւական հեռի է , եւ ունի փոքրիկ նաւահանգիստ մը , Պիրէոն կոչեցեալ ծովեզրին վրայ — երկար եւ ուղիղ պողոտայ մը որ կը տանի նաւահանգստէն մինչ ի քաղաքն : Դեմոսթենէսի ցուկանաւը Պիրէոն եկաւ : Քաղաքին բոլոր քաղաքացին եւ կրօնական իշխանութիւնք իջան նաւահանգիստն , չքեղ թափօրին ընդունել եւ ողջունել զտարագիրն իւր գալստեան ատենն , եւ քաղաքին բնակչաց մէկ ստուար մասն ալ հետեւեցաւ թափօրին , տեսնելու հանդէսը եւ իւրեանց ցնծալից ձայնիւք բարձրացնելու խնդութեան ընդհանուր արտայայտութիւնն :

Մի եւ նոյն ատեն Աղեքսանդրի յուղարկաւորութեան պատրաստութիւնք յառաջ կը տարուէին, վերջին աստիճան չքեղաշուք եւ հոյակապ հանդէս մը կատարելու նպատակաւ: Երկու տարի պէտք եղաւ աւարտելու համար պատրաստութիւններն: Նախ մարմինը տրուեցաւ զմուսուելու ըստ Եգիպտական եւ Քաղդէական արուեստից, եւ յետոյ դրուեցաւ տեսակ մը վիմեղէն դամբանի մէջ, որով պիտի փոխադրուէր յիւր հեռակայ բնակավայրն: Կը յիշուի թէ Աղեքսանդր հրաման տուած էր որ իւր մարմին տարուի Արամազդ Ամինի տաճարն, որ էր Եգիպտական ովախիսին մէջ, ուր հռչակուէր էր իբր որդի չաստուածոց: Անհաւատալի կը թուի որ իւր մտքի նման միտք մը իրօք կրնար ընդունիլ այնպիսի անտեղի աւելորդապաշտութիւն մը որպիսի էր իւր աստուածային ծագում ունենալուն պատմութիւնը, եւ ուստի պէտք է ենթադրեմք թէ ինքն զայս հրաման տուաւ, որպէսզի իւր թաղման տեղին առ հասարակ մարդոց մտաց մէջ հաստատէ իւր գերմարդկային բնութեան գաղափարն: Զիարդ եւ իցէ, այս էր իւր հրաման, եւ իւր մահուանէ վերջ ի Բաբելոն իշխանութեան գլուխն անցնողներն պատրաստութիւն տեսան զայն գործադրելու համար:

Երկար ճանապարհորդութիւն մ'էր սա: Տանել մարմին մը, կանոնաւոր յուղարկաւորական թափօրիւ, ի Բաբելոնէ մինչեւ Եգիպտոսի արեւելեան սահմանագլուխներն, հազար մղոնի հեռաւորութեամբ, թերեւս այնպիսի չքեղ թաղման հանդէս մը որոյ նմանն երբեք կադմուած չէր, Նաբոլէոնի մարմնոյն Ս. Հեղինէէ ի Փարիզ փոխադրուիլն ասոր նման բան մ'ունէր իւր մէջ, թէպէտ իրական թաղումն չէր այն, այլ փոխադրութիւն: Աղեքսանդրինը սոսկ թաղման թափօր մ'էր, որ կ'երթար այն պալատէն ուր նա մեռաւ դէպ ի գերեզմանատեղին, հազար մղոն տեղ, յիշուի, բայց բոլորը իւր պետութեան մէջ: Ասոր փառաւորութիւնը յառաջ կուգար պարզապէս սա պարա-

գայէն թէ անոր վերաբերեալ ամեն ինչ կատարուեցաւ մեծութեամբ. զի ոչ այլ ինչ էր այն բայց եթէ սոսկ փոխադրութիւն մը վերջապէս բնակարանէն մինչեւ թաղման վայրն իւր երկիրներու մէջէն:

Շատ մեծ եւ փառաւորապէս կազմեալ կառք մը շինուեցաւ մարմինը փոխադրելու համար: Այս կառքի ճոխութեան եւ մեծափառութեան պատմութիւններն գրեթէ անհաւատալի են: Անուոց շառաւիղներն եւ գունտերն ոսկեպատ էին, եւ առանցքներուն ծայրերն, անուոց կեդրոններուն վրայ դրսէն երեւցած տեղերն, միապաղաղ ոսկեղէն զարդերով պէսեալ էին: Անիւք եւ նոցա առանցքներ այնքան մեծ էին, եւ այնքան հեռի իրարմէ, որ անոնց վրայ բեմ մը կամ տախտակամած մը շինուած էր կառքին համար, տասներկու ոտք լայն եւ տասն եւ ութ ոտք երկայն: Այս բեմին վրայ կանգնեալ էր փառաշուք խորան մը զոր կը կրէին Յոնիական սիւնք, եւ ներսէն ու դրսէն ճոխաբար զարդարեալ ծիրանեաւ եւ ոսկով: Ներսի կողմն կը բաղկանար մէկ սենեակէ մը, չորս կողմը առաւել կամ նուազ բաց, եւ ներսը գոհարներով եւ թանկագին քարերով փողփողուն: Տասներկու ոտք լայնութիւն եւ տասներկու ոտք երկայնութիւն ունեցող միջոց մը բաւական մեծ սենեակ մը կը կազմէ, եւ այսպէս ներսը ընդարձակ տեղ կար պէտք եղածներուն համար: Կար գահ մը, որ ճոխաբար քանդակագործեալ եւ ոսկեզօծեալ էր, եւ զետեղուած էր բեմին ետեւի կողմը բարձրացեալ եւ աստիճաններով: Թափօր էր սա. բայց նորա վրայ առկաի կը մնային թագեր որք կը ներկայացնէին այն զանազան ազգերն որոց վրայ տիրեր էր Աղեքսանդր: Յոտս գահոյից կը կենար դամբանը, շինուած, որպէս կը պատմուի, համակ ոսկիէ, եւ իւր մէջ ունենալով, բաց ի մարմինէն, մեծ քանակութեամբ համեմունք եւ անուշահոտ խունկեր, որք իւրեանց բուրմամբ կը լնուին օդը: Աղեքսանդրի կրած գէնքերն եւս

ի տես դրուած էին դամբանին եւ գահին միջեւ :

Կառքին չորս կողմերն զարդարեալ էին ցցուեալ քանդակներով, որք կը ներկայացնէին զԱղեքսանդր ինքն, իւր այլեւ այլ գինուորական ընկերներովն : Անդ էին Մակեդոնական զօրաց սիւնակներն, Պարսկային վաշտերն, Հնդկաստանի փիղերն, ձիոց խումբեր եւ վախճանեալ դիւցազնին մեծութեան եւ զօրութեան ուրիշ այլեւայլ խորհրդաւոր նշաններն : Խորանին շուրջն կային ոսկեղէն ծոպեր, որոց ծայրերէն կախուած էին զանգակներ, որք շարունակաբար կը հնչէին ողբագին ձայնիւ մը, մինչ կառքը կը յառաջանար : Զորեաց երկար շարք մը, թուով վաթսուեւ եւ չորս, չորս չորս շարուած կը քարշէին զայս ահագին կառք : Սոյն ջորիք ամենքն ընտրեալ էին իրենց մեծութեան եւ զօրութեան համար, եւ չքեղաբար զդեստաւորեալ էին : Ունէին ոսկեղէն համեմունք եւ վզնոցներ, որք թանկագին քերտով ճոխացեալ էին :

Թափօրը դեռ Բաբելոնէն ճամբայ չելած յառաջընթաց գործաւորաց բանակ մը յառաջ գնաց նորոգելու պողոտայներն ամրացնելու կամուրջներն, եւ վերցնելու խոշընդոտներն բոլոր այն ճամբուն վրայէ ուստի պիտի անցնէր թափօրը : Վերջապէս, երբ ամէն ինչ պատրաստ էր, վսեմ թափօրն սկսաւ յառաջ խաղալ, եւ անցաւ Բաբելոնի դռներէն : Ոչ մէկ գրիչ կարող է նկարագրել հանդիսականաց այն խուռներամ բազմութիւնը որ ժողովեալ էր տեսնելու նորա մեկնումը, եւ որ կը հաւաքուէր բոլոր ճամբուն մէջ մինչ յամրաբար կ'անցնէր այն՝ քաղաքէ ի քաղաք, իւր երկար եւ տաղտկալի ճամբուն մէջ :

Սակայն հակառակ բոլոր այս փառաց եւ չքեղութեան, մարմինը երբեք չհասաւ սահմանեալ տեղւոյն : Պողոմէոս, այն զօրավարն ում Եգիպտոս բաժին ինկած էր Աղեքսանդրի կայսերութենէն, զօրաց չքեղ խմբով մը յուղարկաւորական թափօրն դիմաւորելու ելաւ, երբ յեգիպտոս հասաւ այն : Ինքն որ եւ է պատճա-

ռաւ մը, նախապատիւ համարեցաւ որ մարմինը թողուի Աղեքսանդրիոյ քաղաքին մէջ : Հետեւաբար անդ պահուեցաւ այն, եւ մեծ յիշատակարան մը կառուցուեցաւ այն վայրին վրայ : Կըսուի թէ այս յիշատակարան կանգուն մնաց հազար հինգ հարիւր տարի, բայց այժմ նորա բոլոր հետքը աներեւութացած է :

Սակայն Աղեքսանդրիա քաղաքն իսկ է աշխարհակալին իրական յիշատակարանը : Թերեւս աշխարհակալի մը թողուցած մեծագոյն յիշատակարանն : Սա յիշատակարան մ'է նաեւ զոր ժամանակը պիտի չաւերէ : Նորա դիրքն եւ հանգամանքն, որպէս Աղեքսանդր նախատեսներ էր, չարունակական նորոգութիւն ընծայելով նմա, կապահովեն նորա մշտնջենականութիւնը :

Աղեքսանդր արժանի եղաւ Մեծն յորջորջուելու եւ համբաւուելու : Նա ճշմարտիւ մեծ էր բոլոր այն կարողութեամբք եւ ճիւղք որք կարող են զմարդ իւր ընկերներէն վեր բարձրացնել : Չեմք կրնար չգովել իւր հանճարի արտակարգ կորովն, թէպէտ կը դատաւարտեմք այն ինքնասէր եւ անգութ նպատակներն որոց նուիրեալ էր իւր կեանք : Նա յափշտակիչ մ'էր սոսկապէս, սակայն յափշտակիչ մը այնքան ընդարձակ առօրեանաւ որ մարդկային սեռն նորա գործոց ահագին մեծութեան վրայ զմայլած տեսնէ՝ աչքէ վրիպեցուցած է՝ ընդհանրապէս նոցա եղեռնական հանգամանքն :

ՆԱԽԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն 85-րդ թիւ 153)

Բայց այժմ եկաւ այն ժամանակն երբ երկրակալն Հռովմ իւրն կոչեց զամենայն քաղաքակրթեալ աշխարհն . և իւր յաղթական արժիւններն տարածեցին իւրեանց յաղթող թեւերն Կարմիր ծովէն մինչ ի Հիւսիսային ովկէանն : Ի՞նչ գիւտեր չ'էին կրնար ակնկալուիլ այսպիսի իշխանութենէ մը, եթէ Հռովմայեցիք ունեցած

լինէին պարտեալ Կարթագինեցւոց ծովագնաց ողւոյն միայն մէկ տասներորդն: Բայց այս զինուորական կայսերութիւնն իսկ նպաստեց չափով մը ծովային զիտութեան ընդարձակման: Օգոստոս Կայսեր իշխանութեան ատենն Հռովմէական նաւատորմի մը նաւեց Սքակէն հրուանդանի շուրջն, Քրիստոսի ծննդեան իբր տասն եւ վեց տարի վերջ գտաւ Ֆեռնիա կղզին, և մինչեւ իսկ կը կարծուի թէ հասաւ Ֆինիանիոյ ծովածոցի բերանը: Յամին 84 Յուլիոս Ալբիքլոյ, Բրիտանիոյ յաղթական, առաջին անգամ նաւարկեց Սկոտլանդի շուրջն, և գտաւ Որքատեան կղզիներն:

Պլինիոսի ժամանակն երկրիս մեծութիւնը տակաւին այնքան անկատար կերպիւ զիտցուած էր որ, այն մեծ թէպէտ յաւէտ շատ դիւրահաւան բնագիտի հաշուոց նայելով, Եւրոպա կը պարունակէր երկրիս ամբողջ մեծութեան մէկ երրորդ մասն, Ասիա միայն մէկ չորրորդն, և Աֆրիկէ մէկ հինգերորդն:

Հռովմայեցիք իրօք մեծ յառաջադիմութիւններ կատարեցին ծովագնացութեան և աշխարհագրական հմտութեանց մէջ, և սակայն տակաւին կրնայ հարցուիլ թէ արդեօք Փիւնիկեցիք Հռովմայեցիներէն աւելի ընդարձակ հորիզոն մը ունեցած չէին: Մինչեւ իսկ եթէ մերժեմք նոցա նաւարկութիւնն Աֆրիկէի շուրջն, և Ամերիկայի զիտն Փիւնիկ նաւորդներու ձեռամբ, իբրեւ լիակատար ապացոյցէ զուրկ կամ առաւելական, բոլորովին ստոյգ է թէ նոքա հետազօտած էին Աֆրիկէի արեւմտեան ծովեզրը առաւել ընդարձակօրէն քան զՀռովմայեցիս, և վերջին աստիճան հաւանական է որ նոքա զէթ նոցա չափ տեղեկութիւն ունէին Հնդկական Ովկէանու շուրջն եղած երկիրներուն վրայ: Բայց, որովհետեւ վաճառականական անձուկ աշխարհավարութեամբ մը իրենց զիտերէն շա-

տերն կատարելապէս զաղտ կը պահէին, անոնց վրայ եղած բոլոր զիտութիւնը ջնջուեցաւ իրենց կործանման հետ 'ի միասին: Վաղեմի ժամանակաց մէջ, երբ ժողովրդեան մը պարտութիւնը յաճախ կը տանէր զանոնք յիւրեանց լիակատար կործանումն, կամ զէթ 'ի ջնջումն նոցա մասնաւոր քաղաքակրթութեան, և հաղորդակցութեանց դժուարութիւնք զիտութեան ծաւալումն յոյժ դժուարին և յամբարայլ կրնէին, յաճախ կը պատահէր որ օգտակար զիտեր կը ջնջուէին մարդկային սեռի յիշողութենէն, վտանգ մը որ, փառք տպագրական մամուլին և շոգեշարժ մեքենային, այժմ ոչ եւս երկիւղ կառթէ:

Այսպէս մտաւորական կենաց մթութիւն մը կամ խաւարում մը տեղի ունեցաւ ընդարձակ աստիճանաւ մը երբ արեւմտեան Հռովմէական կայսերութիւնն ընկճեցաւ հիւսիսի բարբարոսներէն, և այն կապեր սրբ դարբերով ընդ միմեանս յողեր էին արեւելից և արեւմտից քաղաքներն՝ բռնու կերպիւ լուծուեցան: Այլ մահացու հարուածին ներքեւ Քաղաքակրթութիւնը անհետացաւ այն երկիրներէն որք ընդ երկար նորա ընտրեալ կեդրոններն եղած էին, միայն երկար և մթին գիշերէ մը վերջ կրկին ծագելու համար: Վաճառականական հաղորդակցութիւնք դադրեցան Միջերկրականի նաւահանգստաց միջն, հեռաւոր երկրաց հետ ամեն հաղորդակցութիւն ընդհատեցաւ և ծոյնօծ աշխարհի սահմաններն առաւել քան զառաւել անձուկ եղան, մինչ կածէր բարբարիկ դարու մը տգիտութիւնն:

Իններորդ դարու սկիզբէն յառաջ չէ որ կը նշմարեմք լաւագոյն օրուան մը առաջին նշոյլներն քանի մը իտալական նաւահանգիստներու բարձրացող բարեբաստութեան մէջ: 840ին Սմալֆի ունէր բաւական թուով վաճառականի նա-

ւեր, և 1020 ին եկեղեցի մը շինեց յերուսաղէմ: Այս փոքրիկ հասարակապետութեան ծովային օրէնքը կը կառավարէր բոլոր Միջերկրականի ծովեզերեայ քաղաքաց վաճառականական գործերն. ինչպէս որ աւելի վերջերն ալ Վիսպիի օրինակիւրքը իբր առաջնորդ կրժառայէր Պալմիրի վաճառականաց: 1131 ին Սիկիլիոյ Բոնրո Թագաւորին զինուոց հնազանդելէն քանի մը տարի վերջ Ամալֆի կողոպտուեցաւ Փիզացիներէն և գրեթէ ամբողջովին կործանեցաւ: Անխնամ մնացած նաւահանգիստն աստիճանաբար լցուեցաւ աւազով ու այժմ փոքրիկ և աննշան քաղաքի մը վերածուած է, իւր այժմեան խոնարհ և աղքատիկ վիճակին համար ինքզինք մխիթարելու ուրիշ միջոց չունի բայց եթէ յիշել իւր փառապանծ անցեալը: Ամալֆիի հետ 'ի միասին սկսան բարձրանալ վաճառականութեան մէջ Կայէթա, Նաբոլի և Փիզա, թէպէտ զօրութեամբ և փառօք Ճենովայի և Վենետիկի հաւասարելէ շատ հեռի էին:

Վեցերորդ դարու սկիզբներն Վենետիկ քաղաքը փոքրիկ նաւատորմ մը կը պատրաստէ Ատրիական ծովը Խաորիոյ ասպատակներէն մաքրելու համար: Աշխարհավարութեան խոհեմ ընթացքով մը ինքզինք անհրաժեշտ կընէ Բիւզանդական արքունեաց և կառանայ մեծ արտօնութիւններ 'ի Կ. Պոլիս: Անդ կը գնէ Արեւելից մեծաքժէք արտադրութիւններն, որոցմով իններորդ եւ տասներորդ դարուց մէջ Հիւսիսային Խաալիոյ եւ Գերմանիոյ մեծ մասին պէտքերն կը հայնայնէ: Մետաղներորդ դարուն սկիզբներն նորա աղետաւորն Եգիպտոսի և Սիւրիոյ հետ կսկսի ծաղկիլ, և շուտ կը բարձրացնէ զայն իւր զօրութեան և հարստութեան զազաթնակէտին: 1080 ին կը տարածէ զիւր իշխանութիւն Խրուաթիոյ և Դաղմաթիոյ վրայ, և 1204 ին նշանաւոր առաւելութիւններ ձեռք կը ձգէ օգնելով

արեւմտեան խաչակրաց Կոստանդնուպոլսոյ գրաւման մէջ: Բերա, բազմաթիւ ծովեզերեայ քաղաքներ Ելլեսպոնտոսէն մինչեւ Յոնիական Ծովն, Մորայի, Բորֆուի և Բանտիայի մեծ մասն բաժին կիլնան Թեւաւոր առիւծին: Մետաքսի ձեռակերտն կը փոխադրուի, իբր յաղթութեան մեծարժէք պտուղ մը, Մորայէ 'ի Վենետիկ, և հարստութեան նոր աղբիւր մը կը լինի Ատրիական Տիւրոսի: Եւքսինեանը կը բանայ զիւր նաւահանգիստներ Վենետիկեան նաւորդաց, վաճառականութեան դաշնադրութիւնք կը հաստատուին Տրապիզոնի և Հայաստանի հետ, և զործարան մը կը հաստատուի 'ի Տանա, Տոնի բերին վրայ:

Մինչդեռ այսպէս Վենետիկի իշխանութիւնը առաւել քան զառաւել կը բարձրանայ յԱրեւելս, Ճենովա, որ արդէն տասներորդ դարու մէջ վաճառականութիւն ծաղկեցուցած էր, աստիճանաբար կստանայ գերիշխանութիւն Արեւմտեան Միջերկրականի մէջ: Ճենովայի հասարակապետութեան Յունաց Միքայէլ Փալէոլոկի մատուցած օգնութեամբն էր որ Կ. Պոլսոյ Լատին գահը կը կործանի, և Վուբորոս ու Սեաւ ծով կը բացուին նորա վաճառականաց ձեռներեցութեան առջեւ: Այդ ատեն Ճենովայի փառքն կը հասնի իւր բարձրութեան. գրաւելով Ղալաթիս և Բէրա՝ կամրացունեն զայն, և կը ծածկին Խրիմու ծովեզրերն իւրեանց զգեսկներով և ամրութեամբք:

Աւելի վերջերն Յիւրենցացիք կերելին տեսարանին վրայ, և կառնուն զայն դիւր զոր բռնած էր Փիզա Միջերկրական վաճառականութեան մէջ:

Շարունակելի

ՀԱՆԳԻՏՈՒԹԻՒՆԲ ԶՐԻՑ ՄԱՐԴՈՅ

Մարդ՝ գերագոյնն յարարածս երկրի, ունի մարմնոյ և մտաց ձիրքեր, յորոց ոմամբք կ'դասակցի ընդ այլ արարածս և այլովք կգերազանցէ զանոնք: Եւ այս ամենայն ձրից մէջ կերեւին յատկութիւնք՝ որ տարբեր սեռի ձրից ալ կպատկանին կամ են ընդհանրական, որ և ունին ատիճանաւոր համեմատութիւն: Նկատել զայս Հանգիստութիւնս ձրից մարդոյ է շատ հաւէտ ամեն անձի, նա առաջնորդաց այլոց: Ոյք են ոչ միայն ուսուցիչ կրօնի և բարոյից, այլ և դաստիարակք ու դասատուք, ծնողք և խնամակալք, հեղինակք և խմբագիրք: Որքան լաւ ուսանին սոքա զմարդ, անքան լաւ կրնան ծառայել նմա, որչափ ճշդիւ լինին վերահաս հանգամանաց մարդոյ, անքան լաւ կրնան զարգացունել ձիրս նորա:

Գիտենք թէ մարդ ունի մարմին կամ նիւթ, որ առանց կենդանութեան է նիւթ անգործարանաւոր նման փայտի և քարի, հողոյ և ջրոյ. հետեւապէս սոցա նման ենթակայ տարրական և ֆիզիզական փոփոխմանց: Մարդ ունի և կենդանութիւն, որով ոչ միայն բուսոց պէս կածի, այլ և կենդանեաց նման ունի ամբողջական շարժումն տեղէ ի տեղ: Վասն որոյ մարդ ենթակայ է ամեն կենդանական փոփոխութեանց նման բուսոց և կենդանեաց: Իսկ զմարդ համարիլ միայն կենդանի կըլլայ յոյժ թերի և սխալ: Մարդ նաեւ ունի բանաշարութիւն, որով կրնորէ վախճան պէս պէս իրաց և զանոնք կը յարմարէ առ նպատակ, կունենայ զանազան շարժառիթներ՝ որովք կուզէ ընել կամական զործեր: Սովաւ կըլլայ մարդ ենթակայ բարոյական վարչութեան, որ կազմակերպեալ դրութեամբ կըլլայ կառավարութիւն: Գուցէ ոմանք հոս թողուն զմարդ, այլ այս ևս թերի է յոյժ: Մարդ կըլլայ Սուրբ, որով կ'հաւասարի հրեշտակաց, որոց նման սերտ առնչու-

թիւն կունենայ ընդ Արարիչ, որոյ կամաց կուզէ հպատակիլ մտադիւր: Սովաւ նա կըլլայ ենթակայ սրբազան սիրոյ, որ վարէ կատարեալ բարոյական էակս:

Նիւթն է արդիւնք բնական զօրութեան, որ զմարմին կ'պահէ ծանօթ յատկութեամբ որով և մեք հասու կըլլանք զյուրութեան նիւթոյ: Առանց ծանրութեան և ձեւոյ, զոր օրինակ, չենք կրնար ըմբռնել նիւթ: Կենդանութիւն կընծայուի կենսականութեան, որոյ վախճանն է ապրիլ և ապրեցունել զընկերն նա թէ սերունդս: Որպէս կերելի յամենայն կենդանիս՝ ի մանկուս և ի բարբարոս ժողովուրդ իսկ: Բանավարութիւնն ալ է արդիւնք մեաց կամ հոգւոյ, որոյ դիմումն է՝ բարեբաստիկ ընել զանձն և զայս զխաւորապէս ներկայ կենաց մէջ: Եւ սրբութիւն է արդիւնք շնորհաց, որ կուզէ զմարդ լինել երջանիկ և երջանկացնել զայս մեծապէս հանդերձեալ կենաց մէջ: Այս է յաւերժական գերագոյն վիճակ, ուր մարդոյ ամենայն փափաք կունենան իրենց տեւական յագուրդ, որ յաշխարհի կըլլայ մասամբ իւր: Բարեբաստութիւն է ունենալ շատ վայելք և քիչ տառապանք: Ապրիլ է լինել յանման, յորմէ դադրելով կ'մնայ լոկ մարմին կամ գոյացութիւն, որոյ նուազումն է չգոյութիւն կամ ոչնչութիւն:

Քան ոչնչութիւն չաւ ե գոյութիւն՝ նիւթականութիւն, քան զսա շաւագոյն կենդանութիւն կամ անբանութիւն, այլ քան զանբանութիւն գերազանց է բանավարութիւն՝ մարդկութիւն, և քան զսա գերազանցագոյն է սրբութիւն: Սա է վիճակ կատարելութեան սեպհական մարդոց ոմանց, որպէս մարդկութիւն կենդանեաց ոմանց, և կենդանութիւն նիւթոց ոմանց: Շատ են նիւթ քանակաւ, այլ ստորին տեսակաւ. այն է թէ նիւթական ձիրք են պարզ և հասարակ: Քան զնիւթ նուազ են կենդանիք, այլ

քան զնա բարձր տեսակաւ, զի կենսականութիւն լաւագոյն արդեանց համար կգործածէ նիւթը: Քան զանբանս նուազ են բանականք, իսկ քան զանոնք բարձրագոյն տեսակաւ, այնու զի մարդ զկենդանիս իրեն կծառայեցնէ: Քան զմարդ նուազ են սուրբեր, այլ վեհ քան զնոսա, ըստ որում լաւ եւս կգործածեն մարդկային կարողութիւններն: Սրբոց շնորհիւ չնչեք մարդոյ բանականութիւն, այլ կը վարէ զանոնք առ գերագոյն վախճան քան ուր կրնայ բարձրացունել լոկ բանավարութիւն: Որպէս և մարդոյ քանսփառութիւն չնչեք կենդանական բնագոյումն, այլ կվարէ զնա ի ձեռս բերել լաւագոյն վայելս, քան որ կարէ բնագոյումն ինքնին թելադրել: Այսպէս և շրմագդոյն չնչեք յատկութիւնս կամ զօրէնս նիւթոյ, այլ կվարէ զանոնք լաւագոյն յարդիւնս քան որ կրնար ընել լոկ նիւթ: Չոր օրինակ մարդոյ արիւն հեղուկ է կիջնէ վար, որպէս և մարմին ծանրութեամբ կձգուի դէպ երկիր: Իսկ կենդանութեամբ արիւնն կեղնէ յտից ի սիրտ և սրտէ ի զլուխ, մարդ կրնայ և վեր ելնել մկանանց ուժով: Հոգի կամ միտք ալ կեղանակաւորէ բնագոյումն ուտելոյ՝ խմելոյ՝ հանգստանալոյ. հիւանդ չուտեր բժշկին արգիլած բան, ժուժկալն չըմպեր ոգելից անուշ ըմպելի, մայր չը բնանար ի խնամել հիւանդ զաւակ: Սոցին նման և Սուրբք ի փառս Աստուծոյ և յօգուտ մարդոց կգոհեն հանգիստ՝ զինչ և կուանս իսկ հակառակ բանական հակամիտութեանց:

Չենք գիտեր ինչ եւս ոչինչ և ինչ, զօրութիւն՝ կենսականութիւն՝ հոգի և շրնորհք, այլ սոցա գոյութիւնն կմակաբերենք իրենց արդիւնքէն, կամ տեսակաւ տարբեր գործ և վիճակ կվերագրենք տարբեր զօրութեանց: Չի այնպէս կազմեալ են միտք որ չենք կրնար տարբեր վիճակն միևնոյն համարիլ, նոյնպէս չենք

կրնար տարբեր արդիւնք մի և նոյն ազդեցութեան ընծայել: Կային, ըսինք, էակք՝ որք Արարչին կամաց ըստ ամենայնի կուզէին հնազանդիլ. այլ այժմ բոլորովին անփոյթ են և աննկատ Նորա կամաց և մի միայն իրենց փափաք կուզեն կատարել: Այս տարբերութիւն ինչէ յառաջ եկաւ. — Չի հոգին կորոյս շրնորհն: Այս մարդիկ երբեմն կընէին ամեն բան կարի հեռատեսութեամբ և իմաստութեամբ, այլ հիմա ըսինք թէ կընեն ամեն բան անխորհրդաբար և իբր աննպատակ: Ասոնց ինչ եղաւ. — Կորուսին իրենց բանականութիւն, եղան անբան: Այս անբանք՝ կենդանիք երէկ օդ կընէին, որ կըլլար իրենց սնունդ և կուտար անուամբ, այս օր նոյն օդ կ'փռտեցունէ անոնց երակներն ու թոքեր: Ի՞նչ պակսեցաւ. — Կենսականութիւն զնաց, մնաց լոկ մարմին: Ապաքէն չենք գիտեր նաեւ թէ կեանք, որ չէ նիւթ, ինչպէս կմիանայ ընդ նմա և կվարէ զնա. որպէս չենք գիտեր ինչ է հոգի, որ թէև տարբեր ի կենսականութեանէ, կը յայտնի ի նա և կը կառավարէ զնա: Այսպէս ալ չենք գիտեր թէ ինչպէս շնորհք կազդէ հոգեկան կարողութեանց և կուղղէ զանոնք առ վեհագոյն նպատակ: Բայց և այսպէս գիտենք թէ մարդ ունի մարմին՝ կեանք և հոգի, կրնայ ունենալ և շնորհք. զի իրողութիւնք կը հաստատեն նոցին գոյութիւն:

Նիւթոյ վրայ կճառեն բնագէտք և տարրաբանք, որպէս և կենդանութեան վրայ կենսաբանք և բնագիտք. հոգւոյ կամ մտաց վրայ կխօսին հոգեբանք և բարոյախօսք, որպէս և շնորհաց վրայ կճառեն կրօնախօսք և Աստուածաբանք: Սորա ամենեքին են գիտնեմք և կրօնատարներ զբնութիւն, այն է զգոյութիւնս և նոցին յատկութիւններ. իրենց գրութիւններն ալ կամ գիտութիւնք են գէթ հաւատարմապէս հաստատուն: Այլ դիտելի է թէ

տարրաբանք և բնագէտք կիրորձութիւն ու
րանաշ կենսականութիւն, և զամենայն
երեւմունս ընծայել բնական զօրութեանց:
Այլ կենազնիւր և կենդանաբանք լաւ ևս
կրացատրեն իրողութիւնս կենդանութեան
և այնքան լաւ մինչեւ փորձուիլ և սոցա
զալ յուրացումն հոգւոյ և մասց, հետե-
ւապէս մարդկային ամեն գործ վերագրել
բնագղման: Սակայն հոգեբանք և բարո-
յախօսք լաւագոյնս կրացատրեն մարդ-
կային գործերն զայնս ընծայելով հոգ-
ւոյ, որոյ բանական ճանաչէն աքա ևս
այնքան կշանան մինչեւ չտեսնել զազդե-
ցութիւն շնորհաց ի սուրբս: Բայց ամե-
նայն կրօնախօսք և Աստուածաբանք զո-
հացուցիչ կերպիւ կրացատրեն զարդիւնս
սրբութեան ներգործութեամբ շնորհաց:

Աստուածաբանութիւն, ուրեմն, կ'ըն-
դունի զազդեցութիւն շնորհաց և կհամա-
ձայնեցնէ զնա ներգործութեան հոգւոյ՝
կենդանութեան և մարմնոյ: Հոգեբանն,
ծողլով շնորհիւ, կընդունի գոյութիւն հոգ-
ւոյն, որոյ ներգործութիւնը կհամաձայ-
նեցնէ կենդանութեան և մարմնոյ: Որ-
պէս և կենդանաբանն, ծողլով հոգին,
կընդունի կենսականութիւն, որոյ ազդե-
ցութիւն ներդաշնակ կուզայ մարմնոյ զօ-
րութեանց: Այլ նիւթականն ալ, ծողլով
կենդանութիւն գուցէ, մի միայն նիւթոյ
մէջ փակի: Ապիւ կերելի թէ հրքան բարձ-
րանան աստիճանք ճրից, այնքան կա-
ւելնան և ուսանելիք, հետեւապէս կրագ-
մանան տղէտը և ուրացողք: Որպէս թէ
նիւթաբանն էր նման գործաւորի, որ
միայն հանքաց այրերու մէջ ապրելով
կուսանի օդերեւութաբանութիւն, որոյ
իրեն ծանօթ մի քանի իրողութիւններն
կընծայէ աղօտ լուսոյ կանծեղին, որ կը
լուսաւորէ այրերն այրին: Կենդանաբանն,
ըստ այսմ, պիտի նմանի գործաւորի որ
գործէ մօին սենեկաց մէջ: Հոգեբանն ալ
կըլլայ նման օդազնին զիտնոց, որ մա-
ղախալապատ քաղաքաց մէջ կ'սպրին:

Կրօնախօսք, սակայն, պիտի համեմա-
տին օժերեւութաբանից որք շատ մամա-
նակ կանցունեն բարձր լեռանց վերայ:
Դրիստոնեայ Աստուածաբանն ալ նման
է օդապարիկով վերապաց զիտունի,
որոյ հորիզոն կընդարձակի որքան որ ի
վեր սաւառնի:

Շարունակելի

Ա. Մ. Ի.

ԶԵԱՆ ՀԱՏԻԿՆ

ՆՄԱՆՈՂԱԲԱՐ

Քիչ եւս արեգ ոչ եւս լուսին երեւցան
Յորժամ ամպեր ի կապուսին ցիր եւ ցան
Ոյու մոյու սօդեցին մեռ զերկին,
Տալով ի թեւ մեր իմն հանդէս սխրագին.
Անհունութեան ի վիշոցին՝ փափկաբեւ
Հասիկ մ'յանկարձ գայս մանցեց յոյժ բերեւ,
«Թէ անկանիմ յերկիր ի վայր ես բնդ գաղթ,
Ի՞նչ պիտի արդեօք ինձ վիճակի անցի բաղդ:
Միք՝ ոտնակնիս լինել հայիլ. . . զրաջան. . .
Եւ կամ յանցիլ ի պերճագոյն ինչ վախճան»:
«Ո՛հ, ոչ երբէք, ոչ է կորուստ քոյդ բաժին».
Չայեց հեծիւ ասէն երկիր հողածին.
Մանկիկդ երկնից, պահել զեղ անաղաւս՝
Լիցի իմ գործ հանոյական եւ նա պարս.
Եկ արդ յիմ ծոց փափուկ հասիկ կըլօրիկ,
Հէռի ի քէն յարուցանել փոքորիկ.
Քեզ մի խաղաղ, նուրբ եւ փափուկ թալ
(վիճակ՝

Յիս հաւասա ոչ զըլանամ ամեն ջագն՝.
Վիճակ մ'ընտել ամենալաւ՝ թեզ բողբոս
Յորժամ զարնան ծագէ արփին փողփողուն,
Յոր պիտի յայտնան չհնաղ ծաղկունք յոգնաբիւ
Բուրէլ շնչել սէր եւ հրճուանք ցայց ու սիւ:
Կամ իս արդեօք փոխիլ յայնժամ ի յապիկ,
Կամ՝ մանիւշակ եւ յանքառամ, ինձ այժմիկ
Ասա. կամ իս գեղազարդել զերդ յասպիս,
Ծաղկասարփիկ օրորողաց խոպոպիս,
Կամ քէ փոխիլ ի խնկաբոյր ի նարգէս:
Ապա այնու պնեկ կուտի մ'հեռաց գէս.
Մի մոռանար, կայ եւ վիճակ մի օրբեղ
Եւ յաւերուս ծաղկի, տե՛ւ փայլ ու գեղ,
Զերդ մարգարիտ անդ փայլելով յարփույն
օղ

Եւ խառնելով զբաժակ նոցա ի յողոր:
Անտառժ, անփայլ եւ անկարկաշ քէ ի նիցշ
Մնաս՝ զֆեզ զարբուցանել եւ ի ջինջ
Բիւրեղակերպ խառնել, փոխել ի յաղբիւր
Քեզ խոսանամ զ'առցես հովսաց մէջ
սփիւռ:

Ի քն հաճոյս է եւ բողուլ դաւեսն ու ձոր,
Ծաղիկ սիրուն, աղբիւր գեղուն, բրփիկ չոր,
Եւ սըլանալ քան զայնոսիկ վեր ի դար
Հիւսել պրտակ խոփոս լեւանց ի կասար:
Ի՞նչ ուրեմն... կամիս արդեօք ի մըքեր
Անհրեւածին խառնիլ ամպոց եւ յերեր
Անդ վերձամուտ արեգակաւ ի հանանջ
Այլակերպիլ ի ծիածան գեղասպանջ:
Ի հրաւազան խորհրդալից ծիածան՝
Ասան, կամիս առնուլ բազմոց մ'ի ծածան,
Եւ ի կապոյս կամարն երկնից ի գիւսակ
Շողալ ամպոց՝ անհունութեան գերդ պըսակ:
Արդ ճն ուրեմն, մի յապալիր հասիկ կըլօր,
Քեզ ասանցօր բնութի վիճակ, վիճակ
մաղուոր:

Անդուտս անբիծ ձայնեց հասիկն սիրածայն
«Պիտ'անկանիմ ուրեմն ի ծոցդ, յուս սակայն
Լիցի քեզ զի՛ չէ իմ բաժին խընկահոս
Ծաղկանց ի մէջ, եւ ոչ ցօղի եմ կարօս:
Ի քիսագոյն մէզ փոխարկիլ կամիմ ոչ,
Որ անդ իսկոյն դառնայ ի չիֆ ի տեղոջ:
Զի վաղանցիկ եւ անկայուն այսպիսիֆ
Յաչաց բարբափ կորչին գերք շուֆ խա-
բուսիկ:

Բայց այնոքիկ՝ որք ի վերուտս ինձ նման
Ազգի մարդկան շնորհեցան, պիտ' մնան:
Ուրեմն, երկիր, երէ բանդ եմ անսխալ,
Խընդրեմ ըղձիւ շնորհէ անդրէն ինձ դառնալ
Յիմ հայրենիս, ուսի այժմիկ դէպ ի քեզ
Գամ զֆեւ պատել արծաթափայլ մի բեհեզ:
Իմ նպասակ, միակ փափաք է ի ծոց
Ծիածանի փայլիլ յաւէս իբր ի բոց:
Զի մերք ընդ մերք երեւեցայց գեղասես,
Հասցիին խոսման հաւ'սարմութեան ըզ-
հանդէս

Բերել ի մէջ շքնչաւորաց ամենուն
Եւ յուս անել զողորմութիւն Տեառն ան-
հուն:

Պոնտոս

Յ. Թ. ԳԱՅԱՆԱՆ

ԱՐՁԱԿ ՔԵՐԹՈՒԱԾՔ ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆԻ

ԵՐԱՅԱԿԱՆ ՍԵՂԵԴԻՔ

Ա.

Տեսիլն Պաղասաւրայ

1.

Արքայն իւր զահուն վրայ էր. նախա-
րարք կը զրաւէին խնջոյից սրահն. բիւ-
րաւոր փայլուն ջահեր կը լուսաւորէին
շողշողուն հանդէսն. հազար մի ոսկեղէն
բաժակներ, աստուածարեալ յանձին Յու-
դաի — Ժէհովայի ամաններն — կը
պարունակէին Ժանժիլի զինին որ Աստ-
ուած չ'ունի:

2.

Այդ ժամուն իսկ, այդ մի և նոյն սը-
րահին մէջ, կ'երեւին որմոյն վերայ մա-
տունքն ձեռքի մը որ կը զրէր այնպէս
իբր Թէ՛ աւազուց վրայ եղած լինէր.
մատներն էին դօքա առն միոյ, ձեռք մի
տառոց վրայէն կ'անցնէր եւ կը զծէր
զայնս մոզական մականի մը հանդոյն:

3.

Յայդ տեսիլ, վեհապետն սարսուաց
և դադրեցնել տուաւ ուրախութիւններն:
Իւր դէմքն ամբողջեցաւ, և ձայնն դող-
դողուն: Թո՛ղ զան արք զիտուծեան, ի-
մաստնագոյնք երկրի, Թո՛ղ մեկնեն այդ
ահարկու բանք որ կը խռովէն մեր ար-
քայական բերկրութիւնն:

4.

Քաղաքացի մարգարէք հմուտ էն, բայց
հոս անկաւ իրենց ճարտարութիւնն և
անծանօթ տառք անմեկնելի, ահուելի
մնացին, և ծերունիք Բաբելոնի իմաս-
տուն և զիտուն են, բայց այդ պարա-
զային մէջ, իրենց իմաստութիւնն անօ-
գուտ եղաւ: Դիտեցին — և յուզեալ
մնացին:

5.

Կալանաւոր մը երկրին մէջ, օտարա-
կան մը, երիտասարդ մը լսեց արքային
հրամաններն. հասկցաւ այդ խորհրդա-
ւոր բառից իմաստն, շուրջ զնովաւ կան-

Թեղք կը փայլէին. մարգարէութիւնն անդ առաջի իւր աչաց էր. կարդաց զայն այդ գիշերն — և յաջորդ օրը հաստատեց ինչ որ ճշմարիտ էր :

6.

«Պաղտասարայ գերեզմանը պատ-
րաստ է. իր թագաւորութեան վախճանը
հասած է. ինքն իսկ կշռուած է նոթարին
մէջ: Նախատեսալ կ'ըն, խիստ թեթեւ ե-
կած է: Պատանքն իր արքունի վերար-
կուն պիտի լինի. գերեզմանաքարն՝ իւր
ամպհովանին: Մարք իւր դրանց առջեւ
են. Պարսիկք իւր զահուն վրայ:

Բ.

Հոգիս իստուր է

1.

Հոգիս տխուր է — Ո՛հ, փութան հըն-
չեցնել այն տաւիղն ոյր ձայնը կրնամ
տակաւին լսել և թող քո շնորհագեղ
մատանց ներքեւ նորա սրտայոյզ մրմունչ-
ներն զան հմայել իմ ականջս, եթէ մնայ
ի խորն սրտիս սիրեցեալ յոյս մը, նա
պիտի զարդնու ի հմայս նորա շելտե-
րուն. եթէ աչկունք իմ ունին տակաւին
արտօսը մը, պիտի հոսի նա և պիտի
դադրի տոչորելէ ուղեղս:

2.

Բայց թող քո մեղեդին լինի մելամաղ-
ձիկ և շքեղ. թող քո առաջին շեշտերն
չը բուրեն զուարթութիւն. այսպէս կ'ը-
սեմ քեզ, ո՛ր շրջիկդ երգահան, հարկ է
բացարձակապէս արտասուել և կամ
տխրութեամբ համակեալ այդ սիրտն
պիտի յուզուի, որովհետեւ նա վշտաց
մէջ սնած է և երկար ժամանակէ հետէ
ի լուծեան կը տառապի. իւր ամենա-
մեծ տառապանաց վայրկեանը հասած
է. պէտք է որ յաղթուի և կամ տեղի
տայ ներդաշնակութեան հրապուրանաց:
Թարգ. Մ. Գ. ՄՕՁԵԱՆ

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ՔԱՐՈՉԻՉՔ

Թղթակից մը հետեւեալ նամակը կուղղէ
առ խմբագրութիւնն Նիւ Եորքի Հերալդ
լրագրին խնդրելով որ պատասխան մը
տրուի սա հարցման.

«Արդեօք կրօնական ճշմարտութեանց
հաւատ կընծայուի՞ այժմ այնչափ ջերմե-
ռանդութեամբ որչափ կ'ընծայուէր ի
հնումն: Ինձ կը թուի թէ կրօնական
կազմակերպութիւնք իրենց մէջ ունին ոչ
սակաւ փոած բաներ, եւ մեր հարց
խանդն ու եռանդն անտարբերութեան
փոխուած է յորդիս նոցա: Ես հակեալ
եմ յաւէտ խորհելու թէ արդի կրօնական
երեւոյթը «յուսահատական» է: Միթէ
ես անմարտողութենէ՞ կը նեղուիմ (յուսե-
տեմ եմ) թէ աշխարհ հետզհետէ կը
վատթարանայ:»

Պ Ա. Տ Ա. Ս Խ Ա. Ն

«Տարակոյս չկայ թէ մեր թղթակից
բարեկամն անմարտողութենէ կը նեղուի:
Աշխարհ հետզհետէ կ'ընթանայ ի լաւ
անդր, եւ կ'ըսենք մեր թղթակցին որ,
եթէ ինք այնպէս չխորհիր, քիչ մը լու-
ծողական դեղ առնուէր: Մեր շուրջը
կան շատ այրեր եւ կիներ որ ուղիղ չեն
ընթանար, բայց նոյն այսպէս եղած է
յորմէ հետէ կայէն զարկաւ սպաննեց
զԱրէլ, եւ Սափիրա գաւակից եղաւ Ա-
նանիայի՝ խորել մաս մը յարգեանց ան-
շարժ կալուածի մը զոր ի միասին վա-
ճառեցին: Այսու ամենայնիւ պատշաճից,
կարգի եւ ուղղութեան սէրն հետզհետէ
կաճի, եւ պարկեշտութեան իրական կշիռն
ու չափն աւելնալու վրայ է:

Ծէսէ եւ արարողութենէ բաղկացեալ
կրօնն այժմ չունի այն զօրութիւնն զոր
ունէր յառաջագոյն, բայց բուն կրօնն
աւելի հաստատուն կերպով մը կը տիրէ
սիրտերու վրայ: Ձեւերն եւ եթ են երկ-
րորդական սակայն մարդասիրութիւն,
արդարութիւն եւ գլխաւոր առաքինու-
թիւններն աւելի բարձր յարգ ունին:
Կղերական պաշտօնին չեն նայիր այժմ
մարդիկ ականածանօք, բայց կղերական
պերճախօսութիւնն, երբ կենաց եւ մա-

հու մեծ խնդիրներով կ'զբաղի, կը ընու գեկեղեցիս մեծ բազմութեամբ ունկնդրաց: Ուրիշ խօսքով կ'զերականաց սպիտակ փողպատն այլ եւս նորաձեւութեան հրապոյրը չունի, բայց կ'զերականաց ուղեղն աւելի խնամով կը փնտռուի: Գնա՛ այս ու այն եկեղեցիներն (հոս յօգուածին մէջ յիշուած են քանի մ'եկեղեցիներ, որոց քարոզիչները նշանաւոր են իրենց պերճախօսութեամբ) ամեն նստարան լի է, եւ դու չես կրնար գտնել նստելու տեղ: Այսպէս չուտ մը կրնաս հասկնալ թէ ժողովուրդն յօժար է եկեղեցի երթալ եւ լսել, եթէ կայ լսելու արժանի մարդ: Յայսմ կը գտնես ամբողջ պատմութիւնն փոփոխութեան որ տեղի ունեցած է: Ոչ թէ եկեղեցւոյ չէնքն է որ կը հրաւիրէ եւ յինքն կը ձգէ զմարդիկ, այլ մարդն որ կը խօսի եկեղեցւոյ բեմէն: Դիր մումեայի կամ խրտուիլակի նման մարդ մը բեմին վրայ, եւ ահա նստարանները կը պարպուին: Դիր հոն մէկն որ հուր ունի գլխուն մէջ, եւ ահա նստելու տեղ չ'ես կրնար գտնել: Վարդապետական կրօնք, նախասահմանութեան եւ ասոր նման վերացական խնդրոց վրայ քարոզներ կամ մեկնութիւններ որ ժամեր կը տեւեն, քրորփորմի նման են, եւ կը թմրեցունեն եւ կը նուազեցունեն զունկնդիրս: Այսպիսի քարոզներու եւ մեկնութիւններու ոչ պէտք կայ եւ ոչ պահանջ: Բայց երբ քարոզիչ մը կը սրէ իւր քարոզն ինչպէս երկրագործը կը սրէ իւր մանգաղն, եւ կը խօսի այնպէս կորովով եւ ուժով որպէս հնձողը կը կտրէ խորձն, քանի մը տարիէն հարկ կ'ըլլայ եկեղեցւոյ չէնքն ընդարձակել եւ քարոզչին տարեկանն աւելցնել, եւ ժամանակ ժամանակ արձակուրդի համար Եւրոպա զրկել զի մի գուցէ ուրիշ եկեղեցի մը յափշտակէ զնա...»

Ամերիկեան լրագրի մը մէջ տեսնուած այս հարցն ու անոր պատասխանը Արեւելքէն արտատպեցինք ի վերեւ, ոչ նուազ օգտակար ըլլալուն համար մեր երկրին մէջ:

Շ Ի Թ Ք

Քրիստոսի եւ իւր առ մարդկային ազգն ունեցած ամեն առնչութեանցը վերայ մտածելն բերկրութիւն կ'պատճառէ ճշմարիտ Հաւատացեալին:

— Ի Սուրբ Գիրս պարունակեալ հին պատմութեանց վերայ մտածելն՝ կենդանի կ'պահէ Հաւատացեալին յոյսը, եւ Քրիստոնէական ասպարիզին մէջ ուրախութեամբ յառաջընթաց լինել կ'պատճառէ նմա:

— Ճշմարիտ Քրիստոնեայն ինչպէս կ'սիրէ զՔրիստոս, նոյնպէս նաեւ կը սիրէ Նորա հաւատարիմ պաշտօնեայներն, կ'օրհնէ զանոնք եւ կ'աղօթէ անոնց համար, քանզի նոքա օգտակար են իւր հոգւոյն:

— Հոգւոց թշնամոյն փորձութիւններն երկու կերպ են. առաջին կերպովն կ'ջանայ Հաւատացեալին սրտին մէջ մեղսալից եւ անհաւատական խորհուրդներ յարուցանել. բայց երբ Քրիստոնեայն Հոգւոյն սուրովը որ է Սատուծոյ Խօսքը, յաղթութիւն կ'ստանայ՝ յայնժամ թշնամին երկրորդ կերպը կ'գործածէ, անոր մարմնոյն կամ բնութեանը տկար կողմերուն վերայ կ'յարձակի:

— Չարին դէմ պատերազմելով ինչ վէրքեր որ անկէ ընդունինք, հոգ չէ, քանզի Յիսուս պատրաստ է բժշկելու բոլոր այն վէրքերն: Սակայն ո՞վ պիտի բժշկէ այն վէրքերն որ չարին հետ միաբանելովն կ'ընդունինք մեր հոգւոյն վերայ:

— Դիւրաւագոյն խղճմանքն որչափ կ'երկնչի մեղանչական գործքերէն, նոյնչափ կ'երկնչի խանդարեալ զաղափարներէ. եւ այս ապացոյց մ'է իւր

անկեղծութեանը մինչեւ իսկ մթու-
թեան մէջ ալ լինի ոք:

— Սրբոց փորձառութիւնն քաջա-
լերութիւն կ'ուտայ տկար Քրիստո-
նէին, քանզի կ'տեսնէ թէ իրմէ յա-
ռաջ ուրիշներ աւելի մութ և վառ-
դալից ճամբաներէ անցեր են ապա-
հովապէս:

— Լաւագոյն է որ զգուշանամք
և հոգ տանինք թէ ինչպիսի ընկե-
րութեան մէջ կ'մտնեմք: Շատերը
օգտակար անձանց ընկերանալու տեղը
փնտաւար անձանց կ'յարին:

— Մարդկային կեանքը ոչ այլ ինչ
է եթէ ոչ նախաբան մը Հանդերձ-
եալ կենաց: Ուստի սխալ է կարծել
թէ կեանքին բուն նշանակութիւնն
մեր այս ժամանակաւոր և կարճատեւ
միջոցն է: Իսկական կեանքը կ'սկսի
յետ մահուանէ: Այսպէս պէտք է
հաւատայ և խորհի ճշմարիտ Հաւա-
տացեալ մը:

— Երկու հոգի միատեղ չ'են կըր-
նար քայլել Երկնից ճամբուն մէջ ա-
ռանց միաբանած լինելոյ թէ, երկուքն
ալ ողորմելի թշուառ մեղաւորներ
են, թէ Քրիստոս ամենաբաւական
Փրկիչ մ'է, թէ իրենք միայն Անկէ
կ'յուսան գտանել փրկութիւն և կեանք:

— Մարմնական ցանկութիւնք աղ-
ղու ջատագովութիւններ ընելով կրից
հաճոյք տուող բաներ կ'ստատանան,
սակայն բարի խղճմանքը կ'տրամի
երբ մարմինը դաղանաբար կ'հակա-
միտի այն ցանկութեանց:

— Աստուած պաշտութեան ճամ-
բուն մէջ երբեմն փորձութիւնք այն-
քան զօրաւոր են, որ փորձուողն
մաղապուր կ'աղաթի և մեծ ցաւով
միայն կ'կարողանայ անոնց յաղթել:

Ի Յերա

ՅՈՎՍԷՓ Յ. ԳՕՆՅ ՊԷՅ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Պիգմարք իշխանի վերջին նշանաւոր բա-
նախօսութիւնը, որուն ակնարկ մ'ըրած
ենք Բիւրակնի նախորդ թուոյ քաղաքա-
կանին մէջ՝ չերեւիր թէ Ռուսիոյ բռնած
ներկայ քաղաքականութեանը վրայ հան-
դարեցուցիչ ազդեցութիւն մը ըրած
լինի, զի ի Ռուսիա պատերազմական
պատրաստութիւնք կը շարունակուին ա-
մենայն արագութեամբ եւ շարունակ
զօրք կը զրկուի դէպ ի Պեսարապիա:
Օտեսայէ կը գրուի առ Թայմզ թէ,
«Տեղւոյս Ռուս իշխանութիւնք եւ լրա-
գիրք կը ջանան համոզում գոյացնել թէ
արեւմտեան սահմանաց վրայ զինուորա-
կան շարժումնք դադրած են: Բայց ճշ-
մարտութիւնը ասոր հակառակն է: Մահ-
մանապա՛հ բանակին ետեւ Ռուսք այժմ
զբաղեալ են երկրորդ գիծ մը կազմելու:

Այն գաղափար զոր Պիգմարք իշխան
յայտնած է ի մասին Պուլկարական խընդ-
րոյն լուծման, Թուրքիոյ նախաձեռնու-
թեամբ միջոցներ ձեռք առնուելու հա-
մար, Ռուսիոյ առաջարկն է որոց Գերմա-
նիա ոյժ ակտի տայ: Ինչպէս ըսած է,
«Եթէ Ռուսիա պաշտօնապէս խնդրէ
մեզմէ ոյժ տալ Վեհաժողովոյ սահմանած
կացութեան վերահաստատման ի Պուլ-
կարիա՝ այս նպատակաւ առաջարկեալ
ձեռնարկներն յանձնարարելով Վեհ. Սուլ-
թանին, չ'պիտի վարանիմ խորհուրդ տալ
մեր Օգոստ. Կայսեր որ Ռուսիոյ պա-
պանջման գոհացում տրուի»: Եւ ի՞նչ է
Ռուսիոյ պահանջը, առ Տէրութիւնս
ուղղեալ իւր վերջին յայտարարութեամբ
ըսած է թէ, «Կը փափաքի փարատել
ամեն թիւր կարծիք եւ ելք մը տալար-
դի տագնապին, միայն Պուլկարիոյ իշ-
խանութիւնն ապօրինապէս գրաւող Քո-
պուրիեան Ֆերաիւնանտ իշխանին հեռա-
ցումովը»: Այսպէս Ռուսիա Պիգմարքեան
վերջին բանախօսութենէն քաջալերու-
թիւն առած անմիջական պէտք կը հա-
մարէ Ֆերաիւնանտ իշխանի անկումը:
Բայց այլ դահլիճք, մանաւանդ Անգղիա

եւ Աւստրիա ինչ կըսեն ներկայ դրից մէջ Ռուսիոյ այս ազանջման : Սքանչաւ Անգղիական լրագիրն որ լորտ Սալըզ-պրիի բերանը կը համարուի, կը հաստա-տէ թէ Անգղիոյ համակրանքը անխա-փան պիտի վայելեն այն երիտասարդ Պե-տութիւնը որք քաջապէս կը կռուին պա-հելու համար իւրեանց ինքնակառավա-րութիւն : եւ կը յաւելու թէ, Պերլինի դաշնագիրը չարդարացներ այն իրաւուն-ներ զորս Պիզմարք իշխան կուտայ Ռու-սիոյ ի վերայ Պուլկարիոյ : եւ թէ հա-մաձայնութեան մը համար եթէ նոր բա-նակցութիւնը սկսին Տէրութեանց մի-ջեւ, Պերլինի դաշնագիրը պիտի տայ Պուլկարիոյ բարեկամներուն զիւանադի-տական առատ զինք՝ որպէս զի Պուլկա-րական ազատութիւնը չ'զոհուին Ռու-սիոյ : Բաւոքի կոմս եւս կը յայտարարէ թէ, «Աւստրիա գուցէ այն ատեն միայն հաւանի Ֆերտինանտ իշխանի անկման, երբ Տէրութեանց միջեւ համաձայնու-թիւն գոյանայ սա կարեւորագոյն կէտի վրայ թէ՛ ո՞վ պիտի յաջորդէ Ֆերտինանտ իշխանին : եթէ Տէրութիւնը միահամուռ հաւանին Պուլկարիոյ իշխան ճանչելու ուրիշ մէկը, Պուլկարիա կրնայ ազատիլ արդի անկերպարան եւ տարտամ վիճա-կէն եւ յայնժամ Ֆերտինանտ իշխան կրնայ հեռանալ կամ հեռացուիլ ի սէր Պուլկարիոյ : Իսկ եթէ յաջորդին խնդիրը չ'որոշուած Ֆերտինանտ իշխան հեռա-ցուի, Պուլկարիա կը մատնուի մեծագոյն շփոթութեանց եւ անիշխանութեան : այս վիճակ կրնայ յարմարիլ Ռուսիոյ շահուց, բայց Աւստրիոյ ուզած բանը չէ» :

Աւստրիոյ մէջ լրագիրք ոմանք արդէն սկսած են դժգոհութիւն յայտնել այն-պիսի լրոց առթիւ, որք կը վերաբերին Պիզմարք իշխանի եւ Մ. Կիրսի միջեւ բացուած բանակցութեանց, զի չեն յու-սար թէ Պիզմարք իշխանի միջամտութիւնն նպաստաւոր լինի Աւստրիոյ շահուց :

Միւս կողմէ, պատրաստութիւններ կը կատարուին Պուլկարիոյ մէջ կըսէր Թայմզի վիէննայի թղթակիցը Գեար. 21-ի հե-

ռագրով, որպէս զի Ֆերտինանտ իշխանի ծննդեան տարեդարձին առթիւ տեղի ունենալիք ցնծութեանց ազգային մեծ ցոյցի մը կերպարան տրուի իբրեւ պա-տասխան Ռուսական առաջարկներուն : Սոփիայէն հասած վերջին տեղեկութեանց նայելով, օրուան սոյն կարեւոր խնդրոյն վրայ Տէրութեանց միջեւ բանակցութիւնը սկսելուն վրայ՝ Ֆերտինանտ իշխան զին-ուորական պատրաստութեանց ձեռնարկ-ներ ըրեր է :

Ահա կը տեսնենք թէ օրուան կարե-ւոր խնդիրը Պուլկարական գործոց վրայ այժմ Տէրութեանց միջեւ վերսկսեալ բանակցութիւնն է : Տեսնենք թէ ար-դիւնքն ուր պիտի յանգի :

— Գերմանիոյ գահաժառանգ իշխանի կացութիւնն յոյժ վտանգաւոր եղած է : Սուջադովը բաց մնացած է, այնպէս որ ներկայ վիճակին մէջ երկիւղ կայ պրոնչիդ յառաջ գալուն : Սատուապէս կը հազայ, յորմէ կրնայ հասկցուիլ ինչ ատտիճան նեղուիլն եւ մերձ եղողներն մահուան տաքնապներու մէջ լինել կը կարծեն զնորին Բարձրութիւն, թէ եւ իւր ֆի-զիքական զօրաւոր կազմուածին շնորհիւ տաքնապք երկարատեւ չ'են լինիր : Բայց վերջերն կորուսած է իւր քաջութիւնը, եւ գրեթէ մեռեալիմը կերպարանք առած է :

Երբ գահաժառանգին հիւանդու-թեան այսպէս ծանրանալուն տխուր լըւրը հասեր է ի Հռովմ, կարդինալ մը հարցուցեր է Պապին թէ, իւր Սրբադ-նութիւն չ'ուզեր յատուկ աղօթք մատու-ցանել Օգոստոսիան հիւանդին ապաքի-նութեան համար զոր միլիօնաւոր մար-դիկ ամեն օր կը հայցեն իւրեանց ա-ղօթիւք, Ս. Պապը պատասխաներ է թէ «Ամիսներէ ի վեր անկողնէս ելած կամ անկողին մտած ատեններս երբէք զանց ըրած չ'եմ ի սրտէ աղօթել առ Ամենա-կարողն՝ իմ պատուական բարեկամիս՝ Վիլհէլմ կայսեր որդւոյն ապաքինութեան համար» :

— Գահիրէէ առ Տեյի Նիզ ուղղեալ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ, «Թէ եւ Տիգրան

փաշա Լոնտոն գնաց Անգլիոյ կառավարութեան հետ խորհրդակցելու Եգիպտոսի Եւրոպացի եւ բնիկ գաղութներէ բաղկացեալ խառն գաղութներուն իշխանութեան երկարաձգման համար (որ 1889 ին կը վերջանայ,) թէ եւ Տիգրան փաշա պիտի առաջարկէ որ ցայս վայր հիւպատոսարանաց իրաւասութեան ներքեւ գտնուող եղեռնային դատերն եւս յիշեալ խառն գաղութանաց յանձնուին, բայց կ'իմանամք թէ Տիգրան փաշայի ուղեւորութիւնն ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր շարժառիթ մ'ունի: Եգիպտոսի ոստիկանութեան խնդրոյն վրայ Անգլիական եւ Եգիպտական կառավարութիւնք անհամաձայն են տակաւին: Անգլիացի գործակալ Սըր Իվիլին Պէյրինկ կ'առաջարկէ որ գաւառային ոստիկանութիւնը կեդրոնին հսկողութեան ներքեւ գտնուի, մինչ նուպար փաշա կը պնդէ որ արդի դրութիւնը չարունակուի, կամ վերահաստատի նախկին դրութիւնն յորում գաւառապետք գերիշխան էին: Նաեւ Սըր Ի. Պէյրինկ կ'ուզէ որ խառն գաղութանք Անգլիացի ընդհանուր գաղութապետ մ'ունենան, եւ նուպար փաշա ասոր ալ կ'ընդդիմանայ: »

— Պերլինէ կը հեռագրուի թէ, Արտաքին գործոց Նախարար, Կոմս Հէրպէրդ Պիլմարք փետրուար 28 ին մեկներ է ի Լոնտոն, եւ այս ուղեւորութենէն օգուտ պիտի քաղէ՝ ջանալու որպէս զի Անգլիական Նախարարութիւնն աւելի հաշտ տրամադրութիւններ տածէ Ռուսական առաջարկներուն ի մասին Պուլկարիոյ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Վեհ. Սուլթանին հրամանաւ Կայսերական Անճնական Գանձուն Նախարարութեան մենաշնորհ տրուած է Սելանիկի ծովածոցին եւ չրջակայ Օսմ. ծովքերաց մէջ չոգեհաւեր բանեցնել:

— Կ'ըսուի թէ ի մօտոյ Ընկերութիւն մը պիտի կազմուի Էրկէնէի հանքաց չահագործման համար՝ որ թուրքիոյ ամենէն հարուստ հանքերն են:

ՆՈՐ ՀՐԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

ՀԱՄԱՌՈՏ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐՆ

Յօրինեաց

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

Տպագրութիւն Մամուրեան

Մեծարոյ հնդկական իւր եռհատոր Ընդհանուր Պատմութեան այն մասերն որ Հայոց Պատմութեան կը վերաբերին, քաղելով եւ նոր ժամանակաց կարեւոր դիպաց նկարագիրն եւս կցելով, արժան դատած է յօրինել սոյն դասագիրքն եւ զատ հրատարակել ի դիւրութիւն ուսանողաց:

Կեդրոնատեղին է Բուրասան մանկանց Հանդիսի խմբագրատունը, Պուլիս, Էսկի Չապթիէ ճատտէսի, թիւ 63 եւ Առաքել էֆ. Պիպէրճեանի Եւրոպական գրատունը, Չաքմաքճըլար եօգուչու, Յակոբեան խան:

Դիւն է 5 դահեկան արծաթ:

Շատ գնողներու համար գոհացուցիչ զեղչ կը լինի:

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՅՆԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

Կը ծախուի 'ի դին 10 դահեկան արծաթ: Մեծաքանակ գնմանց համար մասնաւոր զեղչ կը լինի:

Տէր Է. Նաթաղի

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒԹԻՒՆ Դ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

(ՆԱՄՈՒՆ)

Չաքմաքճըլար Յակոբեան. խան, Թիւ 13